

SREČA NA VASI

K R A N J E C M I Š K O

Daleč, skoraj na koncu sveta je ta vas, nikomur znana in prav nič zanimiva. Dve sto hiš, raztegnjenih skoraj ob eno samo cesto. Nekoč so jo obiskovali včasih samo komaj orožniki. Eksekutor pa, ki bi moral svojo dolžnost ob neki priliki opraviti, se je prestrašil poti in blata, se vrnil na glavno cesto in se tam rajši napil. Edino nekemu židu se ni zdelo prestrašno in je svoje kljuse poganjal kadarkoli po blatu. Tudi vaščani sami se niso mnogo več brigali za svet, razen kolikor jih je sililo življenje: za kruhom čez poletja za zimo in ob nedeljah k maši uro daleč; kar pa ni rodilo takih moralnih uspehov, kakršne bi župnik rad. Res da je imela vas svojo moralo, ali s to moralo je bil križ. Ni se dalo reči, da živé ljudje nespodobno, ali njih versko življenje je bilo plitvo. Paglavci so na priliko rajši ob nedeljah lazili za pticami in ribami, kot bi hodili uro daleč k maši, kar se jim je zdelo povsem nepotrebno. In vse to je župnik dobro uvidel: če nočejo tako daleč k maši, jim je treba mašo ponesti domov. Namenil jim je cerkev, da bi jih tako bolj vnel za versko življenje. In ljudje so sprevideli, da bo tako bolje. Župnika moraš itak hraniti, zakaj ga tedaj ne bi hranil doma. In tako je zrasla cerkev in s cerkvijo vse druge potrebe. Prišel je župnik; treba je bilo novega mežnarja, ki ne bo samo enkrat na leto osnažil kapelice kot prejšnji. Orgel je bilo treba, k orglam organista. In tako je vas dobivala svoje posebno lice, svet se ji je približal. Celó država se je spomnila te doslej tako zavržene vasi. Stari učitelj, ki je trideset let vbijal v glave mladim vaščanom, da je treba znati pisati in čitati, da je 2×2 štiri, ni bil več sposoben, da bi razkladal smrkovcem še dalje in višje modrosti. Kajti država je več zahtevala od svojega naraščaja. — Prav tako pa je država zahtevala, da vas postavi nekoga, ki bo „reševal akte“. Možje v občini so premišljali, kako bi zastran teh „aktov“ in tega „reševanja“. Pa jim je država nasvetovala, naj „nastavijo tajnika“, ki bo to opravljal. Lejte si, kako preprosta misel. Kajpak, tajnika. Ta pa naj gleda, da se bo razumel na akte. In vaščanom je prijala ta misel: svet se zanima za nas.

In tako je vas čez noč spremenila svoje lice. Zdelo se je, da še Bog drugače, prijazneje gleda na njo, kajti solnce je nekam lepše sijalo. In namestu starega učitelja, ki je šel po vasi kakor srdit oblak in komaj čakal, kje bo naletel na paglavce, da bi jih našeškal, če se ne bi obnašali, kot se spodobi, sta se pod roko vodili dve mladi učiteljici, ne meneč se, ali ju kdo pozdravi ali ne. In je šel učitelj in se ni obregnil ob paglavca, če ni vzel pravočasno kape z glave, da bi pozdravil. In je šel župnik po

vasi, še mlad mož, s smehljajem na ustnah in ženicam so tekle solze po licih; koliko lažja ti bo pot v nebesa, ko lahko greš vsak dan k maši. Tako je manjkalo samo še tajnika in organista.

In — sreča nikoli ne počiva — našla se je oseba, ki je oboje združevala v sebi: čast organista in čast tajnika. Ta človek je bil še mlad in je komaj končal šole ter čakal kakšne službe.

Lepega poletnega nedeljskega popoldneva je zborovala občina prav v zadevi službe tajnika in organista. V spremstvu neke druge moške osebe je prišel on sam, prav ko se je odločalo o njegovi bodočnosti. Stal je ob strani in poslušal županov nagovor in ugovore s strani nekaterih članov odbora ter lahko uvidel, da je položaj zanj ugoden, vsaj glede službe. Bil je to velik, nekoliko slok človek, malce podolgovatega obraza, z orlovskim nosom — kar ni običajno pri naših ljudeh — in s kratko pristriženimi črnimi brki. Na videz mu je bilo do pet in dvajset let, rajši leto več. Nosil je sivkasto poletno obleko, že na pogled cenejšo, brez pečata nastopajoče ohlapne mode, s klobukom, ki mu ali sploh ni pristojal ali ga ni znal postaviti prav na glavo, in čevlje je imel izrazito „ameriške“, kakršnih še nižji gimnazijci niso hoteli nositi. Sicer pa se je obnašal zelo mirno, celo nekoliko boječe. S palico, ki jo je imel v desnici, ni vedel kaj početi, Sukal jo je prisiljeno, kakor bi ga bilo sram pred ljudmi. Tudi pogajal se ni dolgo, prav tako morda iz neke bojazni; prav kakor vsi mladi ljudje. Ko so ga vprašali, ali je s pogoji zadovoljen, je skušal nekaj reči, kar pa je župan smatral za pritrditev. In njemu je bilo prav; kot bi se rešil neke sitnosti, je zamahnil z roko: pa naj bo.

Odkazali so mu za stanovanje sobo v občinski hiši. Dali so mu tudi neko staro vojaško posteljo, ki je ležala v šoli na podstrešju. Z doma so mu prinesli črn kovčeg, na katerega prednji strani je bilo napisano ime njegovega očeta in ime vasi, ker ga je oče najbrže rabil pri sezonskem delu.

Že prvi dan po naselitvi je šel k župniku, da se mu predstavi in se mu zahvali za priporočilo, ki mu je predvsem pripomoglo do službe. Župnik je bil zgovoren in mu je velel sesti. Velel mu je tudi, naj se počuti kot doma. Stopil je s steklenico v klet po vino. Tajnik pa je medtem sedel, držeč klobuk z obema rokama na kolenih. Obrisal si je potno čelo in si popravil lase, ki so se mu sprijeli na čelu. Nato si je nehote ogledal udobno urejeno stanovanje: divan, pisalna miza, omara s knjigami, nad okni lepe zavese, na steni drage slike, po tleh preproge, kar vse je napravilo nanj prijeten vtis. Taka urejenost, udobje, vse še za sanje preveč razkošno. — „Tudi pri nas bo nekoč lepo, morda sicer ne tako kot tu, pa lepo bo.“ Tako je pomislil in bi bil še vnaprej sanjaril, da ga ni premotil župnik, ki se je vrnil in postavil steklenico na mizo. Govoril je

neprisiljeno kakor ljudje, ki se natančno zavedajo svoje pomembnosti in ki žive, ko se jim to več ne zdi nič posebnega, malce lagodno.

Tajnik je poslušal zvesto in skoraj ponižno svojega predstojnika in mu v vsem pritrjeval. Kakor bi mu hotel prav s tem izkazati svojo hvaležnost in svoje spoštovanje. Župnik mu je takoj pričel praviti o kulturno-političnih perspektivah v pokrajini, kar je slikal tako živo, da je s tega vidika moralo biti res. Dežela je nekultivirana, ljudje na pol divjaki. Saj —, ko pa so bili komaj po trikrat na leto pri maši, enkrat ali največ dvakrat pri spovedi. Boga se boje samo zaradi pekla. Častijo pa svetega Donata, da bi jim varoval polja pred točo. Kadar kdo vzdihne med nevihto, ne reče: o Bog! temveč: o sveti Donat! Pa z ljudmi bi še bilo. Ali z gospodo, s tako imenovano inteligenco, z domačo namreč, je križ. Do vsega slovenskega imajo odpor, svoje narečje gonijo in pravijo, da je to jezik. Nekaj učiteljev se trudi, nekaj druge gosposke. Pa saj celo škofijsko oblastvo ne dela točno po načrtu. Nekaj duhovnikov res da pošlje v deželo, ali za dekana vam postavi — domačina. Potem pa delaj. Nekoliko se sicer spreminja, zlasti pri študirajoči mladini, toda še dolgo ne bodo razmere povsem spremenjene.

In tajnik je pritrjeval. Kar je res, je res. Saj so že tudi njega hoteli ujeti, pa se jim je le odmaknil. Človek mora biti vedno svoboden, to je njegov princip. Seve, kolikor je prav. Povrh pa mu je prijalo tudi, da se župnik toliko briga za to ubogo deželo, za ta ubogi njegov narod, ki stoletja ni užival nobene kulture, temveč živel kot divja stvar. Sam si je že pred letom stavil v načrt „delo na prosvetnem polju“. Igre, predavanja, koncerti, vse to bi dvignilo duševni položaj ljudi in on bi bil priznan kot tih, vnet kulturni delavec, v vrsti drugih prišlih delavcev pri oranju te prosvetno še nedotaknjene ledine. To je tudi povedal župniku, ki je odobral njegov misel, in dejal, da morata iti z roko v roki v boju naprej.

Potem sta nekoliko spregovorila o državni politiki, odnosno o specijelno slovenski, se rahlo doteknila svetovnih problemov in z zasmehom obsodila boljše vizem in podobne avanturistične stvari. Odtod sta se vrnila na malenkostne vsakdanjosti in pri drugem litru na smešnice. Župnik je povedal nekaj veselih anekdot iz življenja duhovnikov in menihov, da je tajnik od smeha ploskal po kolenih. Smejale se je odkritosrčno in na ves glas. Tudi sam je povedal nekaj stvari, ki morda ne bi spadale tja, na kar pa ni pazil in bi bil skoraj zašel predaleč.

Poslovala sta se prav prisrčno in si prijateljsko stisnila roke. Tajnik je odšel s hitrim, veselim, skoraj poskakajočim korakom, s pokoncem dvignjeno glavo, obstal na cesti, si prižgal cigareto in dejal:

„Fest dečko je ta naš župnik!“

Šel je vzravnano po cesti, s sijočim obrazom in veselo odzdravljaj ljudem, ki so ga srečavali in spoštljivo pozdravljali.

*

Tako je živel prvi čas zelo skromno in tiho. Zjutraj je orglal v cerkvi in pel, od osmih do dvanajstih je sedel v umazani pisarni, čakal aktov, jih reševal, odpošiljal „malega župana“ (slugo) na vse strani. In kmetje so sprevideli, da vas nekaj pomeni pred svetom. Noben akt se ni zgubil, noben akt ni ostal nerazumljiv. Tudi so imeli odslej kmetje spoštovanje pred akti; to niso bili gola izmišljotina tega ali onega gospoda v Lendavi, temveč čista, po zakonu dognana modrost, ki bi človek pred njo klobuk dvignil.

In iz spoštovanja so ga ljudje vabili ob večerih k sebi. Vsak teden je bil kje. Napravili so célo pojedino njemu na čast. Obnašal se je dostojanstveno in zdelo se mu ni prav nič čudno, ko so ga onikali. Govoril je sprva malo, kar pa je le večalo njegov ugled. In ljudje so hoteli, da je ugleden. Kdaj prej pa je kakšen gospod tako sedel za kmečko mizo? Če je prišel notar, so morali prej pol ure zračiti. In sploh, bog ve, ali je bil notar večji gospod kot tajnik ali ne. Postajal je tista oseba, okoli katere se bo sukala vsa vas, skoraj vsa pokrajina.

Tako je začel Ivan Kolenko drugo, boljšo polovico svojega življenja. 25 let mu je bilo tedaj. Teh 25 let je bilo tako rekoč brezpomembnih, zgubljenih in pozabljenih. Skoraj, kot bi se rodil v tem svojem petindvajsetem letu. Do sem je bil kos pastirjevanja, pohajkovanja; eno leto vojaščine, kjer je prišel v pisarno in se vadil s točnostjo reševati zaprašene akte, ko so jih višji zametavali. Ta točnost mu je pozneje mnogo koristila in jo je cenil kot največjo čednost. — Šele po vojaški službi se je spomnil, da bi bil sposoben za kaj drugega, ne samo za kmeta. Stopil je v orglarsko šolo, ki jo je končal v predpisanem času, v treh letih, s prav dobrim uspehom, s posebnim priznanjem o znanju glasbene zgodovine. Življenje v mestu ni bilo nič posebnega: borba za vsakdanji kruh, nekaj kratkotrajne ljubezni, nekaj veseljačenja v družbi tovarišev. Sicer pa ni delal nikakih avantur, še manj kakšnih škandalov. Mesto ni imelo zanj prevelikega čara; zlasti, ker je imel doma dekle, ki je bil prva leta v njo zelo zaljubljen in jo je celó pretepel, ker ga je zavračala. Pozneje je ta ljubezen plahnela, zlasti, ko je bil v mestu, vendar je iz moralnih ozirov ni mogel zavreči in je občutil, da bo moral ob njej živeti do konca življenja. In tako ji je včasih kljub vsemu vendar tako-le pisal: „... srečal sem jo spotoma. Hotela je, da govorim z njo. In tako sva se spoznala.

Ni lepa in neumna je kot gos. Kaj resnega seve ni. Jutri jo odslovim. Med nama pa ostane vse, kot je bilo. Tvoj fant se ni spremenil in mesto ga ni pokvarilo. Še dve leti in — — —“, poročila se bova, bi moralo biti. Pa je ona dobro vedela, kaj pomenijo ti pomišljaji. Taka misel ni da bi jo kjerkoli zapisoval. Lepša je, če ostane nenapisana, neizgovorjena.

Ko pa je stopil v službo, je samo sprva mislil na poroko, na ženo, na udobno urejeno življenje. Na šoli je bila mlada učiteljica, ki je tudi komaj nastopila službo. Kolenko je pozabljal na svojo vaško, kmečko ljubezen. Začel je gledati praktičneje na svet. Tako je hodil ob večerih z učiteljico na sprehod in ji govoril o pomladnih večerih na ravnini, o mesečnih nočeh. In popoldne sta prekrاملjala v njeni sobi ali pa šla k njemu, kjer je sedel on za stari, malce razglašeni klavir, udarjal ob tipke in pel z visokim, sentimentalnim tenorjem „Luna sije“, dočim se je ona vedno postavila za njega, se celo nanj naslonila in ga božala po obrazu.

Bog ve, kako bi se bilo vse to zaključilo, da se ni nekega že jesenskega dne pojavilo na pragu občinske hiše njegovo dekle, Verona. Prišla je s cekrom na roki, v košati janki in v pisanem predpasniku, ki je segal še na prsi, in s pisano volneno ruto na glavi.

Vstopila je, ne da bi potrkala in preplašeno obstala pri vratih, ko je našla v sobi poleg njega učiteljico. Hotela se je obrniti, da bi šla, on pa je stekel za njo, jo prijel za roko in potegnil v sobo. Ponudil ji je edini stol, ki ga je imel, polomljen, rekoč ji, naj pazi, da ne pade. Potem ji je predstavil učiteljico. Ponudila je svojo težko žuljasto roko učiteljici in ji jo stisnila kljub ljubosumju, ki se je zbudilo v njej. Nato je skrbno sedla na stol, da ne bi res padla, se poigravala s cekrom, ki si ga je položila na kolena, in se včasih rahlo nasmehnila in zardela hkratu. Bila je to srednjevelika ženska, z okroglim obrazom kot jabolko, in je imela čudovite oči. Morda se je on prav zaradi teh oči zaljubil nekoč v njo, če ne že zaradi zemlje, ki bi jo dobila. Bodi kakorkoli; kljub vsej nerodnosti, kmečki hoji, prisiljenemu mahanju malo predolgih in težkih rok je vendarle razodevala nekaj prikupnega prav zaradi te svoje naravne nerodnosti. A za tajnika je to bilo tedaj nekaj strašnega. Kakor da bi šele tedaj spoznal vse napake na njej, vse telesne napake in napake v njenem vedenju. Na drugi strani pa je sedela učiteljica in z elegantno kretnjo držala cigareto, jo vtikala v usta. Ta pa je na prisiljeno vprašanje, kako je doma, pričela praviti, koliko voz krme so spravili, da je čoka skotila deset pajckov, in se dolgo mudila pri tem; pridejala je celo, da dado tri njima, to se pravi njej dado. Pravila je vse to z zanimanjem, misleč, da je vse to važno; onadva pa sta se prisiljeno muzala.

Učiteljica se je poslovila in rekla Veroni, naj jo obišče. Verona je vstala, se globoko priklonila, nato pa spet sedla in skoraj prevrnila stol. S strahom se je ozrla po tajniku vsa rdeča v obraz. Ta pa se ni zmenil za to. Stopil je k oknu in se zagledal po kmečkih vrtovih, ki so se dotikali šolskega in občinskega vrta. V sobi je bilo mirno in tiho, tiktakanje budilke je oživelilo in nekje ob steklu je brenčala muha, obupno se zaletavajoč in iščoč izhoda. Šele čez čas se je tajnik obrnil in vprašal malo nejevoljno:

„Po kaj pa si prišla?“

Ona je zardela in povabila široke otroške oči.

„Hruške sem ti prinesla“, je dejala v zadregi in nenadoma začutila, kako neumno in celo bedasto je, da je prišla zaradi teh hrušk, misleč, da mu bo napravila veselje. „Vedno si jih rad imel“, se je izgovarjala. „Tako so lepo rumene. Zdaj ni toliko dela pri hiši, pa sem jih naložila v cekar. Mislila sem — — —“

Ni izgovorila do konca. Odgrnila je capo, s katero je imela pokrit cekar ter se igrala z robom.

Tajnik se je ozrl po teh hruškah in obšel ga je nekak stud. Kakor kmetu na njivo mu jih prinese. Kljub temu je segel po eni in jo ugriznil prisiljeno. Pa jo je položil na okno in si rajši prižgal cigareto.

Verona se je razveselila, da je vsaj pokusil. Položila je hruške na mizo in začela pripovedovati z otroškim zanimanjem o stvareh, ki so se dogodile doma; včasih se je ozrla po njem, kakor bi hotela presoditi, ali ga zanima.

„To je torej učiteljica?“ je vprašala naposled.

„Dà. — Kaj bi z njo?“

„Nu —“, se je preplašila. „Ljudje doma so govorili, pa —.“

„Kaj so govorili?“ ji je vpadel v besedo.

„Ah, moj Bog! Neumnosti. Saj veš, kakšni so ljudje. Malo mi je bilo včasih hudo. Potem sem si pa mislila, kako je bilo drugekrati, pa se je vedno dobro izteklo.“

Tajnik ni vedel, kaj bi rekel. Kakor nalašč mu je pravila vse to, zavoljo česar je bil že delj časa sam nase jezen. Nekoč — seve — je bilo vse to drugače. Bil je pač neumen, kmet. Ni mislil, da se bo vse tako spremenilo, zdaj pa je videl, da se je zapletel in se ne bo mogel rešiti. Zavlačeval je in se izogibal vsemu, da bi se stvar sama od sebe razvozljala. In v mislih je videl to možnost. Ko bo Verona vedela, da hodi z učiteljico, bo spoznala in bo vedela, da je vse prejšnje neumnost. Razumela bo: on je zdaj gospod in nima z njo — kmetico — kaj početi. Kaj drugega pa ji ostane, ko da se poroči. Toda takrat bo on tisti, ki bo užaljen,

„da ga je prevarila“. In v nedeljo, ko bo njena poroka, pride mimo hiše in se začudi.

„Aa —, poroko imate?“

„Poroko, poroko“, bodo dejali svatje in ga odvedli v hišo. On se bo branil, vsaj na videz. Verona bo sedela za mizo, z vencem na glavi, in bo zardela, ko ga bo zagledala. On se bo pa nasmehnil zaničljivo, češ, ženske ste pač take.

„Torej si se le poročila?“ ji bo vrgel v oči, ko bo ž njo na samem. Molčala bo in solze se ji bodo nabirale v očeh.

Potem bo plesal z dekleti, kolikor mogoče divje, da ji pokaže svoje zaničevanje. Ko pa bo odhajal, ji bo podaril (kakor je navada na porokah) cel stotak. In ko njega ne bo več, bo jokala; dà —.

Verona pa je zdaj enostavno prišla k njemu. Prinesla mu je hrušk, ker jih je nekoč rad imel. Sedi tamle na stolu in pripoveduje; in z obraza ji sije sreča. Od nje dehti kmečki duh, duh po senu, duh po gnoju, ki ga je mogoče včeraj nakopavala na voz. V šoli, v svoji sobi, pa sedi učiteljica in se smeji. Brez dvoma je začutila ta duh, ki ga je prinesla „njegova bodoča žena“.

Prav tedaj pa je Verona opazila na mizi sliko učiteljice. Obstala je, segla po karti in jo ogledovala.

„To je učiteljica?“

„Saj vidiš —.“

„Kako lepe lase ima“, je dejala prostodušno in pomislila na svoje, ki so črni, spleteni v veliko kito in niti malo ne tako lepi kot one.

Domov se ji ni mudilo. Šele na večer se je odpravljala k tetici, ki pa je bila skoraj pol ure daleč. Toda videlo se ji je, da nerada odhaja.

„Saj lahko tu spiš“, ji je dejal naposled.

Gledala ga je, kakor bi hotela nekaj vprašati.

„No, dà“, ji je pojasnil. „Da ne boš hodila —.“ Prav za prav — zakaj ne bi ostala pri njem?! Kolikokrat je prej spal pri njej, pa ni bilo nič čudnega. Sicer res, da je takrat ni varal, ker jo je mislil poročiti.

„V oni sobi si posteljem“, je dejala, kot bi hotela poudariti, da ne bo nadležna, „in zadremujem. Jutri pa že itak pojdem navsezgodaj.“

Zvečer učiteljice ni bilo in tudi sam ni šel k njej. Nekaj besed je spregovoril z njo mimogrede na vrtu. Ni se smehljala, toda njemu se je zdelo, da komaj prikriva svoje zaničevanje. In ko je šel proti svoji sobi, kjer ga je čakala Verona, si je dejal: „Saj je vseeno —.“ Čutil je, da prav za prav ni vseeno, da bi moral nekaj ukreniti. In ker se ni upal ničesar storiti, zato ni premišljal, kaj bi bilo tisto, kar bi moral storiti.

(Dalje prihodnjič.)

Potem pa spet v nas obup plane,
da kričimo od bolečine v gluhe noči,
in prosimo vse ljudi pomoči,
in strah nas vse objame.

Črni oblaki so prepregli moja obzorja,
obup je po mojih njivah posejan,
ladje hrepenenj blodijo čez brezmejna morja,
pa jim ni nikjer odprt pristan.

V meni sta ljubezen zamrla in srd,
življenje me je skovalo, da sem brezobliččen in trd,
niti nasmeha nimam za nikogar več;
upanje — prazna pena, ne poznam ga več.

Nekdaj smo si tovariši bili,
še več — bratje,
danes drug mimo drugega beži,
komaj da še pozna te.

In vendar: ali je res vse to tako strašno,
ali pa smo se spremenili samo mi,
ali res v nikomer več ogenj ne tli,
da bi se zagnal, pa naj bo v pekel ali nebó.

SREČA NA VASI

K R A N J E C M I Š K O

Tisti večer je doma večerjal. Poslušal je Veronino pripovedovanje. Ves čas je občutil ironijo nad seboj. Prav zato, ker mu je bilo to pripovedovanje nekoč tako prijetno in drago, zdaj pa tako tuje in zoprno. Toda on ni imel niti moči, da bi ji rekel, naj preneha. In kadar se je ozrl na njeno kmečko telo, ga je navdal neki gnus.

„Kaj ti je, Vanč, da si tako slabe volje?“ je dejala nežno. To ga je vrglo skoraj iz ravnovesja. Zdaj še sprašuje. In kako sprašuje! In „Vanč“ mu pravi, kakor kmetu, dočim je za učiteljico „Ivo“. Če bi mu vsaj Ivan rekla —. Potem sta večerjala. On ni jedel in je odložil žlico, Verona pa se ni dala motiti, ker je bila lačna od dolge poti.

„Postelji nama“, je velel čez čas.

„Eno blazino vzamem zase, da ne bo tako trdo.“

„Skupaj nama postelji —“.

„Saj ni treba,“ se je izgovarjala, „če ti ni prav.“ Na njegov pogled pa je vendarle ubogala. „Kje boš ti? Pri steni?“

„Kjerkoli.“

Ko je ugasnil luč in se vlegel, ga je pokrižala kakor nekdanj.

„Še vedno ne moliš?“ je vprašala.

Obrnil se je k steni in ni odgovoril.

Drugega dne Verona ni odšla domov, temveč je ostala še skoraj ves teden. Kuhala je, pospravljala, mu oprala perilo. Ves dan je delala in ves dan pela.

*

Tako ni bilo naposled nič čudnega, če je Verona bila v pozni jeseni že prava gospodinja v tajnikovem domu. Tedaj ni več prišla v dolgi janki in s predpasnikom prav gor po prsah, temveč je nosila kratko krilo, da so se ji videle noge skoraj do kolen, in predpasnik si je zavezovala samo še doma. Tudi robec si je sprva zavezovala samo v kuhinji. Hodila je sicer še s tistim kmečkim korakom, malce dolgim in zavlečenim, tudi v rokah je bila še kmečka okornost, vendar so jo ljudje klicali za gospo, kar ji je prijetno delo. To pa ne morda zaradi tega, da bi hotela tako pokazati, da je kaj več, temveč zaradi imena samega. Pri kmeticah ni kazala nikake nadrejenosti in če je kam prišla, je sedla na prag kot prej in govorila kot druge ženske. Seve, če je prišel kak gospod, je skušala govoriti v književnem jeziku. Zaradi tega je že prej doma prečitala nekaj zvezkov Slovenskih večernic, ki jih ji je poslal on iz mesta, in to ne morda zaradi vsebine, temveč zaradi jezika. Sicer ji pa vsebina tudi ni povsem ugajala. Tudi ljubezen v teh knjigah je ni zadovoljila, ker je bila nekam „čudna“, menda preveč omledna. To pa ne morda zaradi tega, ker je sama hrepenela po kakšni strastni ljubezni, po izživljanju, nego ker se ji je zdelo, da se ljudje drugače ljubijo, bolj naravno. Ljubezen je res nekaj naravnega; sicer polna sanj in lepih misli, ampak nekaj preračunanega skoraj, preišljenega. Nekaj podobnega skoraj je doživela njena prijateljica. Ni hotela fanta, ki je hodil za njo; on pa, namestu da bi bil nesrečen ali da bi celó šel v svet, jo je kratkomalo pretepel in potem ga je že rada imela. Zdaj pa že dve leti srečno skupaj živita.

Pa to so postranske stvari, ki jih je naposled in vsakemu človeku več kot dovolj.

Bila sta srečna. Ta sreča je bila nekaj tihega, skromnega, na pol v sanje bodočnosti odeta, in samo del je bil v zdanjosti, v zavesti, da sta skupaj in ju ne more nič ločiti. Ta sreča ju je prve dni naravnost omam-

ljala, da sta se skoraj pootročila. Šele čez teden dni se je življenje nekako uredilo. On je dopoldne spet sedel v pisarni med akti, dokazoval kmetom to in ono stvar ter jih prepričeval na podlagi zakona. Žena pa je medtem pospravljala in kuhala. Samo včasih je stopila k oknu, da sta se srečavala s pogledi, kar je bilo lahko, ker je bila pisarna prav nasproti sobi. Tiho sta se nasmehnila drug drugemu, ne da bi kdo izmed kmetov kdaj to opazil.

Popoldne pa je ona sedela ob stroju in se ukvarjala z ročnim delom, dočim je on sedel za klavir in zaigral kakšno znano pesem, da sta jo potem oba pela v terciah.

Skozi odprto okno je sijalo pozno jesensko solnce. Po cesti so ropotala kola; kmetje so vozili repo s polja in otroci so pokali z biči.

Potem je on stopil k njej, se sklonil, spustil roko preko njene rame za jopo. Verona se je še nižje sklonila, da je moral poiskati njena ustna in jo tako poljubiti.

„Mamika“, je dejal vzhičen.

„Kaj?“

„Srečen sem.“

„Res?“

„Res.“

Nasmehnila se je in zardela. Bila je srečna.

Potem mu je nekega dne povedala, da bo mati. Oči so mu zagorele od zanosa in radosti. Nežno ji je dvignil obraz, gledal nekaj časa vanj ves ganjen in jo naposled poljubil. — Od tedaj se ni dotaknil njenega telesa, temveč ga je častil kot sveto podobo.

*

Ob večerih sta prihajali k njima dve učiteljici. Ida, ki je bila že prej na šoli, in Ančka, ki je bila šele jeseni nastavljena in je prišla iz samostana skoraj naravnost na to šolo. — Zdaj ob zimskih večerih so kvarjali v treh. Verona ni hotela in tudi ni znala. Ida je kadila boljše cigarete, koketirala s tajnikom in se sploh obnašala neprisiljeno. Ančka pa je sedela tiho in se komaj upala nasmehnuti se. Saj pa je pred pol leta šele zapustila samostan, kjer je prebila vsa študijska leta. Tudi še ni bilo gotovo, da se ne vrne lepega dne nazaj. Pobešala je oči in se ni nikoli ozrla po moškem, vsaj naravnost ne. Tudi je vselej močno zardela, če je kdo rekel kaj „neprimernega“. Čudila se je Veroni in jo skoraj sovražila, ker govori tako „prosto“, ne da bi malo pomislila, kaj je to. Življenje je šlo daleč mimo nje, ona se je komaj ozrla po njem, pa še tedaj z bojznijo; kaj šele, da bi stegnila po njem roko. V tem življenju ni videla nikakega

smisla. Ves smisel je bil zanjo v misterijoznosti in skrivnostnem, odmaknjenem bivanju v samostanu, v samotni celici, prepojeni z vonjem rož in molitve, v veličastnosti temnih koridorov, ki jih je gledala vsa leta, kar je hodila v šolo. Dasi doma s kmetov, je vendar pozabila na vonj sena in vonj njiv, ki se je je samo v počitnicah doteknil. V rožah pomladi in pesmi ptic ni gledala razodetja življenja, temveč njega skrivnostnost in lepoto svetosti. — Toda usoda jo je kljub tem mislim vrgla na vas, v kraj, daleč odmaknjen od življenja, v kraj, kjer od jeseni do pomladi ni mogoče v svet, kot ji je povedala prijateljica; kjer si prisiljen sedeti ves popoldan med štirimi stenami svoje sobe, gledati skozi okno oblačno nebo, sklonjeno skoraj do zemlje, kjer si prisiljen, da se vdajaš sanjarjenju, pa ne mističnemu, temveč prav vsakdanjemu, prav realnemu. — In to je Ančka občutila prav kmalu.

„Jezus, na kaj mislim“, jo je obšlo včasih.

Pa za njene misli ni mogel nihče vedeti. Sanjala je za zastrtimi okni, gledajoč po vasi in dalje po ravnini, ki se je strnila s sivim nebom.

Tu ni bilo temnih koridorov, urejenih gredic na vrtu, namestu koridorov so bili gozdovi, namestu gredic odmerjene, z mejami presekane njive, vmes koč z vsakdanjo mislijo brez zavesti kakšne svetosti; namestu te je bila gola skrb, skrb za kruh in obleko — življenje.

Ce je Ančka hodila ob večerih vasovat, ni bilo to nič drugega kot izbegavanje sanj in misli, ki so jo navdajale v samoti, v njeni sobi. V mestu se je lahko izogibala svetu. Tam se je življenje prelivalo po ulicah preveč ohlapno. Tu je v samoti oživljala misel, ki je bila ohlapna in jo je komaj v družbi udušila. V mestu je bil sovražnik v svetu; tu je bila odpornost proti temu nepotrebna.

Kljub temu je še redno hodila ob nedeljah k maši kot bi prav v tem iskala utehe svojemu življenju. Vsak teden je obiskovala župnika (sama je imela brata župnika nekje na Štajerskem) in se vračala oduševljena od njega, kakor človek, ki si prostovoljno naloži breme pokore na hrbet s sladko zavestjo, da ni ničesar zagrešil in mu zato tudi breme toliko bolj ugaja. Ko je bila nastavljena v te kraje, je obupno jokala in ni hotela o tem ničesar slišati. Odpeljala se je k bratu, župniku, da bi ji svetoval, naj gre rajši v samostan. Ta pa o samostanu ni hotel ničesar slišati, temveč ji je rekel, naj le gre v službo. Človek mora iti — je pristavil —, kamor ga kliče dolžnost; zlasti, če lahko stori kaj dobrega. In tako je šla izvrševat neko dobrodelno in kulturno misijo pri tem zaostalem narodu. Ko pa je videla to življenje, je spoznala, da ne more nikjer blizu, da je zaprta v svojo sobo. Misel na kulturno misijo je plahnela. Kakšno kulturo, komu naj jo vsiljuje! In dobrodelnost? Blaznost! Pač, svojo plačo naj razdeli

med ljudi, da se ji bodo smejali. Ljudje potrebujejo pač — denarja, kaj drugega težko.

In to ji je Ida kmalu obrazložila:

„Pusti ljudi pri miru. Naj živijo, kakor se jim zdi. Mar jim je za kulturo! In naposled — kaj bodo z njo? Polje znajo obdelovati, vse drugo je nesmisel. Opravi svojo dolžnost in skrbi, da ti ne bo preveč dolg čas. —“

Ta si je znala urediti. Presedela je štiri ure v šoli, potem pa šla in se šele zvečer vračala. Ali pa je prišla k njej družba učiteljev in učiteljic; zaprli so se v sobo, prinesli vina in prepevali.

Tudi Ančko so povabili nekoč, pa jo je cigaretni dim dušil in vsa družba ji je bila zoprna. Neki mlad učitelj ji je celo položil roko okoli pasu in jo lovil za prsi.

Planila je pokoncu in nekaj bruhnila iz sebe. Zaprla se je v svojo sobo in jokala.

To je bila Ančka Rojnikova, učiteljska pripravnica, takrat v dva-
indvajsetem letu. Toda njeno telo je razodevalo vse kaj drugega kakor željo po tihi samoti. Njeno telo je raslo za težko kmečko delo, hranilo v sebi dovolj sile za to delo; zdaj pa je počivalo in nikakor ni odražalo misli, ki so bile v njej. Morda je v globini tlela še druga misel, ki pa nihče ni vedel za njo. Ančko je bilo skoraj sram tega svojega telesa. Zato, ker nihče ni mogel verjeti njenim drugim mislim, ker je telo drugače govorilo. In iz teh dveh misli je nastajal v njej razkol in ji je ob trenutkih postajalo neznosno v njeni sobi in si je želela česarkoli, samo da bi se izognila vsemu temu.

Zato ni bilo nič čudnega, če je včasih na večer prišla s prijateljico k tajnikovim, kakor bi našla tam neko pomirjenje.

Ko je tako sedela in so kvartali, je nehote često opazila, kako Ida koketira s tajnikom; in bilo jo je nekam sram zaradi tega. Žena koke-tiranja ni opazila ali pa ga ni hotela opaziti. Sedela je tiho pri mizi in se nasmihala ves čas. Ančka je videla vse to, pa ni mogla razumeti.

„Zakaj to?“ je vprašala nekoč Ido. „Saj je vendar poročen?“

„Poročen!“ se je ta zasmejala. „Saj ji ga ne mislim odvzeti. Tako — malo se igram z njim. Saj vidiš, da je neumen kakor gosak. — Ti še ne veš, kako lepo je, igrati se malo s poročenimi moškimi. — Zadnjič sva bila sama v pisarni. Sedela sem mu nasproti in kadila. Govorim tako malomarno, on posluša; posluša, kakor bi delal to iz vljudnosti. Potem začne hoditi po pisarni, kadi in piha dim nervozno na vse strani, se ozira skozi okno proti sobi, nato nenadoma obstane ob meni, se skloni prav tako hitro in me poljubi na vrat.“

„Lažeš!“ je planila Ančka in zardela.

„Poljubil me je na vrat“, je Ida nadaljevala nemoteno. „Planila sem pokoncu, ga pogledala srepo in mu vrgla v obraz: — Nesramnež! Kako si drznete—! — Oprostite! je jecljal. — Jaz vas obožujem. Nisem mogel —. — Saj imate vendar ženo —. Molčal je kot pes, če mu pokažeš bič. Sedel je tiho, ves rdeč v obraz, in si grizel noht na levi roki. — Vidiš, to je višek doživetja. On zdaj vedno trepeta pred mano. Tako kradoma komaj me upa pogledati, ko misli, da ga ne vidim. Če pa sem prijazna z njim, je ves srečen. Toda vedno se boji, da ne bi povedala njegovi ženi. — No —, meni niti na misel ne pride, da bi ji povedala. Res, da jo sovražim — to neumno gos —, pa kakšen pomen ima, delati med njima razdor. Jaz odidem odtod, ona pa ostaneta in bosta srečno naprej živela. — Ampak lepo se mi zdi, ko so moški tako neumni. Niti ne pomislijo, da nas nikoli ne presenetijo, da vemo vse natančno že v naprej in smo presenečene le zaradi lepšega in pa tako iz navade. Vidiš, ko ti kdo prvič reče, da te obožuje, si vsa blažena, ker ti pove tisto, o čemer si vsa leta sanjala. Pozneje pa, ko pričakuješ, da ti kdo drugi to pove, ti ni več do vsebine same (celo bedasta se ti zdi), temveč ti je do načina, kako ti to razodene. Mislim zlasti na moške, ki skušajo to prvič izreči. Ko je bila moja sestra istih let kot zdaj jaz, je pustila sedemnajstletnemu študentu, da jo je ljubil. Tega ni storila zato, ker ne bi imela drugih (celo poročiti se je mislila isti čas), temveč zaradi svojevrstnega načina ljubezni. Pri tem pa ni postala kar nič neumna in tudi on se je spametoval pri dvajsetih letih. Kadar jo danes sreča, jo lepo pozdravi in ni prav nič nesrečen. Ona pa ljubi zdaj druge enako stare, dasi je poročena in ima dva otroka.“

Ančka se je zaprla v sobo in z neko grozo mislila na vse, kar ji je Ida povedala. Otresala se je teh misli in je skoraj jokala. V samostanu je ob takih napadih tekla v kapelico in se izročala Mariji; in vrnila se je vselej potolažena. Tu pa ni mogla nikamor. In vedno znova ji je oživljala ista slika: prek po polju gre mlad fant, tako sedemnajstleten; določno je videla njegove široke, lepe oči, ki so tako boječe gledale, tako sanjavo. In čim bliže je prihajal, tem bolj znane so se ji zdele te oči, in ko je premišljala, kje bi jih morala srečati, je nenadoma spoznala, da so to tajnikove oči.

„Jezus!“ se je prestrašila. „Kako grdo mislim.“

*

Že pozno spomladi je Verona porodila otroka. V hiši je bila radost in vsa vas je takoj govorila o dogodku. Ančka je stregla prve dni Veroni z

veliko skrbjo in ljubeznijo, dokler ni prišla njena mati. Potem so napravili krstitke. Odnekod sta prišla polgosposka boter in botra. Povabili so še župnika, ki ni odrekel, in so pili na zdravje fantka in srečne matere. Praznovali so pozno v noč in se je boter hudo napil in pravil župniku ‚grozovite stvari‘. To je storil kljub vsemu sovraštvu, ki ga je imel do ‚debelih župnikov‘, s katerimi navadno ni hotel govoriti. Ko pa je bil pijan, je vendarle ponujal župniku svoje prijateljstvo.

„Veste,“ je razkladal, „jaz sovražim duhovščino in jo zaničujem. Spoštujem pa človeka. Čast, komur čast. Če vidim, da je duhovnik res človek, sklenem ž njim brez nadaljnega prijateljstvo in pijeva bratovščino.“ Potem je pravil o tajniku: „Vidite, on je moj največji prijatelj. Ni inteligenčen človek, nič študiran, kmet — lahko rečem. Je pa človek. — Sovražim tisto učeno sodrgo, ki ne ve, kaj bi počela s svojo natrpano glavo. Njega pa imam rad, ker je preprost človek, človek življenja.“

Ančka je tisti večer izredno mnogo pila. Skozi zastrte trepalnice je gledala ljudi, opazovala prikrito Idino koketiranje s tajnikom in čutila, da ji nekaj kljuva v srcu. Kaj bi to bilo, ni vedela in ni mislila. Ko pa sta se vračali, ji je vendar zabrusila nekaj v obraz. Ta jo je gledala nekaj časa, nato pa se je prešerno zasmejala:

„Ančka —“, je dejala v tem nasmehu. Ko se je pa zresnila, je pristavila: „Pa saj ne bom dolgo tu. Zvedela sem, da me jeseni premestijo.“

Jeseni je bila res prestavljena nekam proti Ljubljani, da tam naprej živi in išče; ali pa, bog ve, kaj naj dela in kaj naj hoče —.

No — na vasi je ostalo sicer vse neizpremenjeno. Tajnik je ostal z ženo in otrokom. Ostala je tudi Ančka in v šoli se ji je zdelo še vse bolj neprijetno kot kdaj prej. Prej je bila tu vsaj Ida. Zdaj pa je prišla neka učiteljska rodbina, ki je živela zase, ne da bi se spuščala v zadeve sveta.

Tajnik je dal urediti kuhinjo in naročil za sobo še nekaj pohištva, celo divan, da bi bilo vsaj malo razkošja v hiši. Sicer pa je opravljal vse tiste malenkosti kot prej; z isto skrbjo in vestnostjo; vendar je bilo pri vsem nekaj radosti. Govoril je s kmeti v pisarni, jim na dolgo in široko razkladal in bil prve dni sila prijazen. Potem je tekel spet v sobo, kjer je žena po malem delala.

„Mamica“, je dejal in jo objel.

Ona se je smehljala. Bila je še nekoliko bleda v obraz, vendar se ji je že vračala svežost.

„Srečen sem“, je nadaljeval in jo stiskal k sebi. — „Kaj pa mali dela?“

„Spi —.“

„Pojdiva ga gledat.“

Sla sta v sobo. Verona je odgrnila ruto, s katero je bil otrok pokrit, da ga ne bi muhe grizle. Tajnik se je sklonil in poljubil otroka. Potem sta sedla na rob postelje in on ji je položil roko okoli vratu in sta molčala nekaj časa.

„Vse bo še lepo nekoč pri nas“, je dejal naposled.

„Bo“, je ona pritrdila. „Saj je že zdaj.“

„Je. Pa bo še lepše.“

Tako se je naselila sreča v občinsko hišo na vasi. Ta sreča je bila tiha in skromna, nevidna tujim očem. Samo oči, ki so vajene gledati malenkosti, so jo opazile. Kakor bi se za vedno vsidrala v tem domu, žarela je z obraza Veroni in je ni moglo nič motiti. Ob vsakem majhnem delu jo je navdajala radost; vse je imelo svoj namen in smisel, vse je vodilo do enega konca: še do večje sreče, do utrditve te sreče. Svet gre po široki cesti naprej, sreča hodi po majhnih, skritih potih, po vaških kolnikih, kjer ji otroci kričijo v pozdrav. V svetu so problemi in vprašanja, tu je stotero malenkosti, ki so na videz brezpomembne, ki so pa vendarle nujne in potrebne. Komaj majhne motnje pridejo kdaj vmes; kot bi oblak za trenutek zastrl solnce. Pa kaj ta oblak — solnce ga bo razpršilo in bo spet sijalo. Dan je dnevu enak, z majhnimi spremembami morda. Življenje se ne spreminja.

Tako na priliko — tajnik vstane vsako jutro ob petih, ker je ob pol šestih maša, se napravlja počasi in tiho, da ne bi zbudil žene, ki še dremlje, si prižge cigareto, postoji nekoliko na pragu, ker je še nekaj minut časa, in motri vreme. V cerkvi mehanično igra in poje za mrtve ali za žive. Po maši neredko stopi z župnikom v sobo na kozarec slivovke in nato skupno zajtrkujeta, govorita o reakcionarnosti v politiki, o novih ljudeh, ki so bili pred nedavnim nameščeni v bližnjem mestecu, o njih strankarski pripadnosti in zagrizenosti.

Ko odhaja, si po tistem žvižga, gleda jutro, ki je že vstalo, svetlo-zelene vrbe ob plotovih, jagnjede ob mejah, dim, ki se dviga nad strehami in se rahlo nagiblje proti severu. Mimogrede spregovori nekaj besed z gostilničarjem, ki je prišel pred hišo in stoji tam gladko počesan z razpeto srajco in z rokami v žepih.

Doma pa najde ženo pri kuhanju, oblečeno v jutranjo haljo, ki si jo je prikrojila po Idini. Lase ima za silo počesane. Nasmehne se možu v pozdrav. Ta odloži note in klobuk, jo objame in poljubi. Iz navade ji spusti roko na prsi, ki so vsa polna. Razgrne ji nekoliko haljo, odmakne srajco od telesa, pomežikne z levim očesom in jo še poljubi.

Potem je odšel v sobo in se za trenutek ustavil pri oknu. Zunaj je bilo lepo pomladansko jutro. Drevje v prvem zelenju, v tistem prijetnem

zelenju, ki ga ima samo spomladi. Kmetje so se peljali orat, sedeč lagodno na vozu s pipo v ustih, otroci so prihajali v šolo, fantje z velikimi usnjenimi torbicami na hrbtu, pretepaajoč se že navsezgodaj, in dekletca s cekrom na roki in z rožami, ki so jih nesle za Ančko. V šoli, pri odprtem oknu svoje sobe, je poskušala peti Ančka, sicer nikakor ne izvrstno, vendar pa tako, kakor rada pojo kmečka dekleta. Za izpoved srca je to dovolj.

Sédel je za klavir in jo spremljal pri pesmi in se radoval, da je najbrže uganila njegove misli. Tako je igral, vse dokler ga ni poklicala žena.

„Na Ančko misliš“, mu je dejala in se smehljala, da ni mogel ničesar sumiti, da morda ve.

„Seveda, zakaj pa ne“, je odvrnil in ji hotel ponagajati, pa je naposled pristavil: „Neumnica, na kaj misli“, in jo poljubil, s čimer je bila žena zadovoljna.

Nekoliko pred osmo je šel v pisarno. Pred vrati so čakali nanj kmetje in kmetice v razgovoru; zase je stal ‚mali župan‘, z bobnom, ki ga je položil ob steno, če bo treba kaj razglasiti po vasi.

„Dobro jutro“, so pozdravili kmetje in privzdignili majhne potlačene klobuke.

„Bog ga daj.“

Tajnik je odklepal vrata in se razgovarjal z enim izmed kmetov o uradnih stvareh, spraševal in zmigoval z rameni.

„Vidite, vidite; dejal sem vam, da ni mogoče. V Lendavi so vam isto povedali, ne?! To je pač zakon tak. Nikakor ni mogoče preko zakona. Vam ne koristi in še mene spravi v neprijetnosti. Slišal sem, da bodo ta zakon spremenili in primer, kakršen je vaš, povsem odpade. Pa to bo šele čez pol leta —.“

„Naj me — —“, je dejal kmet nejevoljno. „Čez pol leta je zaradi mene ta zakon lahko še vedno v veljavi.“

„Seveda“, je pritrdil tajnik.

Sédel je za pisalno mizo in odprl zapisno knjigo. Dva kmeta sta prav tako sedla zadaj na klop ob steni, eden pa je stal ob tajnikovi strani, držal v levici klobuk, dočim si je z dlanjo desnice brisal bolne in zaradi tega vlažne oči. Ženski nista sedli menda iz spoštovanja ali ker nista utegnili, pa sta že od maše sem čakali uradne ure.

‚Mali župan‘ je silil v ospredje in se nastavljal; njega kot paglavca ni zanimal tak razgovor.

„Bom kaj bobnal?“ je vprašal.

„Nekaj bo treba, in sicer takoj. Čakaj, da ti napišem na papir.“

Ko je napisal in onega odposlal, je kmetom dokazoval s „Službenim listom“ nujnost tega in onega. Kmetje so razumeli, da je res tak in tak zakon, vendar so se sklicevali na nekega župana, ki je takoj prva leta po vojni županoval in sam vodil vse posle. Listine, ‚akte‘, kot se temu veli, ki jih je dobival od sreskega načelnika, je kratkomalo vtikal za — tram, ne da bi se še kdaj brigal zanje. Če je bila pa nuja, je že kako uredil, da je bilo za kmeta prav.

„Seveda,“ je pritrjeval tajnik, „to je bilo vse lepo in takrat še mogoče. Danes pa je drugače. Danes je vse urejeno v državi in zakoni se morajo izvrševati. Kam pa pridemo, če bi pljuvali na zakon. Kdo bi pa plačeval davke? Brez davkov pa države ne more biti in propade.“

„Gospoda, gospoda“, je dejal eden v ozadju. „Ti potrebujejo denarja. Zato pa so nabrali v našem srezu 100.000 dinarjev več, kot je predpisano. Saj jih poznamo —.“

Tajniku je udarila kri v obraz, vendar se je še premagoval.

„To so bajke,“ je dejal omalovažujoče, „na katere jaz nič ne dam.“

„Zato pa je bil oni odlikovan in je dobil še nagrado 10.000“, je nadaljeval kmet v ozadju. „Za tako nagrado je že vredno.“ Potem je še nekaj razlagal svojemu sosedu.

Toda ko je vstopil v pisarno župan, je še ta obmolknil. Župan je vsem segel v roke, govoril široko in z razpoloženjem, sédel na stol, privlekel iz žepa cigaro in si jo nažigal lagodno. Pripovedoval je o včerajšnjem službenem potovanju v mesto, o družbi, v katero je zašel in ki jo je šele na večer zapustil, ko je bil že dobro pijan. Hvalil je sreskega načelnika, nekaj davčnih uradnikov in sodnikov in dva napredna učitelja, zlasti še enega, ki se je tedaj bavil z ustanavljanjem nove stranke po deželi in vbijal nezaupljivim kmetom v glavo nujnost in koristnost te stranke.

Tako je bilo dopoldne vedno dovolj živo v pisarni. Kmetje so prihajali, se včasih ustavili po pol ure, pripovedovali živahno in nazorno, ko so klobuk odložili na mizo, da so se laže gibali pri pripovedovanju, si gladili po strani lase, ki so se jim prilepili na čelo od vročine. Tajnik je pač poslušal, držeč se dovolj dostojanstveno. Le včasih se je spozabil. In takrat se je smejal prostodušno in ploskal po kolenih.

Popoldne navadno ni bilo ljudi (razen že na večer). Samo poštar je prišel in prinesel precejšen kup uradnih pisem, en ali dva časopisa in nekaj privatne korespondence. Včasih je tudi pustil pri njem pošto za Ančko in tedaj jo je vselej prišla ona sama iskat.

(Konec prihodnjič.)

Tu sklen drobir — če kuščar ne mežika?
Tam čuden kamen, ko turbán za Turka,
Prešibko, da se v sapi huje vzburka,
se med balváni jezerce mrežika.

Mladenki dve nad njim se sklanjata,
o vitezu neznanem sanjata.
Pristopim: ptica starka „joj“ začivka.

O, za goliče le brez straha bodi.
Prihajam kot obziren brat Prirodi,
vsak stvor mi svet je, sveta vsaka bilka.

II

Otrok občudoval sem rad oblake,
njih naglični razkroj in njih pregibe,
obrazе v njih, brodove, čudne ribe,
prikazni blazne, neizrazne spake.

In spet jih zrem po mnogem, mnogem letu,
a nekaj vidim zdaj v begotni sliki:
nikoli ne ponavljajo se liki,
le v nepovrat gredó ko vse na svetu.

Pa vprašam vas, ki niste družbi nič,
in vprašam vas, ki nosite ji zvonec:
Zali je dušo vam kedaj gorje

brezbrežno ko razburkano morje,
če vas ošvigne bridke misli bič:
Še malo, pa bo konec, konec, konec?

SREČA NA VASI

M I Š K O K R A N J E C

(Konec.)

Potrkala je rahlo in pri odprtih vratih s praga vprašala, ali je kaj za njo. Sprva je vedno vstal in ji uslužno ponudil pošto, hoteč pri tem ujeti njen pogled. Ona pa je povešala oči; le rahla rdečica jo je izdajala, da je vedela, kaj hoče.

Toda počasi jo je povabil ob taki priliki v pisarno: „Izvolite, prosim —.“

Vstopila je in zaprla vrata za sabo.

„Izvolite sesti“, ji je ponudil.

Sprva ni sedla, pozneje pa se ji ni zdelo nič čudnega, če je sedla. In smejala se je in kazala široke močne, pa bele zobe. In po malem se je razvil med njima razgovor, sprva zelo formalen. „Kaj delate?“ — „Nič posebnega. Pa vi?“ — „Tu v pisarni sem dopoldne, popoldne malo igram —.“ Nato jo je dražil s pismi, ki jih je dobila tupatam, češ, da ima fanta v mestu, pri čemer je vedno močno zardevala in se branila:

„Saj ni res. Nikogar nimam —.“

Celo sram jo je bilo. — Pa se je tudi temu privadila in se je celo smejala.

„Zakaj ne pridete večkrat k nam?“ je opomnil.

„Tako. — Saj bi človek šel, pa —.“

„Kaj pa —?“

„Nič. Ne spodobi se. Saj veste, kaj bi ljudje takoj spet govorili.“

„Ljudje“, je dejal on zaničljivo. „Kaj pa to ljudi briga!“

Ko je nekega popoldneva spet tako sedela v pisarni, je on medtem hodil gor in dol ter mečkal med prsti zadnji ostanek cigarete. Potegnil je še enkrat, vrgel ogorek po tleh in ga skrbno pohodil, česar drugekrati ni storil, puhnil dim predse, nato pa nenadoma obstal za njo. In ko se je ona ozrla, jo je takisto na nagloma poljubil na goli vrat. Ona je planila pokonci, prevrnila stol in se ustavila pri vratih. Oči so ji srepro zrle vanj in obraz ji je gorel.

„Nesramnost!“ je siknila. „Kako si upate!“

Gledal jo je z žarečimi očmi —.

„Oprostite“, je jecljal. „Nisem mogel —. Obožujem vas —.“

„Saj imate vendar ženo!“

Odprla je vrata in jih zaloputnila za sabo na vso moč.

Tajnik je stal sredi pisarne kakor osramočen pred vsem svetom. Nato je pobral časopise in pisma ter šel v sobo k ženi.

Ta je sedela na stolu z otrokom v naročju in ga nadajala. Imela je jopo razpeto in z eno roko je držala polne prsi nad otrokovimi usti. Nasmehnila se je v pozdrav možu in mu pomignila, naj pride k njej.

On pa vsega tega ni hotel opaziti. Nenadoma je začutil neki močan gnus pred ženinimi polnimi prsi. Kakor bi bilo v tem nekaj živinskega, se mu je zazdelo. Obrnil se je proti oknu in si prižgal cigareto.

„Kaj ti je?“ je vprašala žena skrbno.

„Nič“, je dejal on odsekano, nato pa nekoliko popravil: „Kaj pa naj bi mi tudi bilo!“

Ko pa sta zvečer legala, je omenil:

„Orglarski tečaj bo v Celju.“

„Kdaj?“ je vprašala, ne iz zanimanja, temveč bolj zaradi ustreznosti.

„Prihodnji teden. — Človek vedno doma čepi. Nikoli ne grem nikamor. Drugi pa ne zamude nobene prilike. Zato pa imajo tudi dobre fare.“

„Pojdi, če bi rad šel“, mu je svetovala čez čas, ne da bi isto tudi želela.

„Pojdi!“ se je ujezil. „Reči je lahko, ali kje naj vzamem denar!“

Dà, denar! Saj sama predobro ve, kako je. Tisti denar, ki ga prisluži pri mašah in pri pogrebih, je komaj za sproti. — Kako pa naj mu reče, da ne sme iti? Potem bo vedno ona kriva, da ga ni pustila.

„Človek bi se rad izobrazil,“ je nadaljeval, „da bi lahko upal kje na boljše mesto. Pa si odpomori, če si moreš. Izobrazuj se — doma —.“

Verona ni odgovorila. Kolikokrat je morala prenašati njegov srd, ne da bi bila kaj zagrešila. Zato se je samo pokrižala, pomolila nekaj po tihem in legla.

*

Tako je bila Verona z otrokom sama doma. Ukvarjala se je z majhnim gospodarstvom: s perutnino in z vrtom. Govorila je prek plota s kmeticami kričaje, kakor govore druge ženske. Mudilo se ji ni pri ničemer in nihče se ni zadiral nad njo. Pri vsem pa je vendarle čakala moža. V spomin so ji prišle spet vse tiste zgodbe, ki ji jih je pravil mož iz svojega življenja v mestu. Prav za prav ga ni sumila ničesar. Pa vendarle — recimo, da sreča katero tistih deklet — — —, no dà. Kako pa naj brani možu, vsaj v takih primerih. Vse je potrebno za srečo, za cilj. Do cilja je pot strma, in ko ji je on včasih o tem razlagal, ni mogla vsega dojeti, komaj da je slutila. Zato je ljubila svojega moža in ga spoštovala. Zavedala se je, da je sama neumna kmetica, nerodna, neinteligentna, in je lahko vesela, da jo je dvignil k sebi. Zdaj jo kličejo za gospo, toda to je dobila po svojem možu. In zato ga ni mogla ovirati na poti, po kateri je šel. Tudi je ni posebno bolelo, če je on katerikrat šel kam, ne da bi bila kdaj tudi ona poleg. Tako je celo pri župniku bila samo enkrat, medtem ko je bil mož ob vsaki priliki tam na obedu. Ona je bila kljub temu srečna, če so vsaj moža klicali kam v družbo. Mož mora imeti ugled. Brez tega ne prideš nikamor. In tako je ob misli na vse to pozabljala na ljubosumje, ki se je kdaj budilo v njej.

Po dolgem času je v enem tistih večerov spet prišla Ančka v vas. Morda bi se zdelo čudno prvi trenutek, da pride prav tedaj, ko je Ve-

rona bila sama. Mogoče pa se za tem ni skrivalo nič posebnega: naveličala se je samote v svoji sobi; samote, ki jo je spremljala ves čas, ker ni bilo nikogar k njej. Med ljudi ni mogla, ker ni imela kam iti. In ljudi je pričela po malem skoraj sovražiti. Ljudje so bili kasta zase, ki ni imela z njimi nič skupnega. In tako ji ni kazalo nič drugega, kakor da je včasih šla k Veroni. Sicer je tudi njo sovražila kot ljudi, ker je Verona spadala med nje, vendar dejstvo je, da je prišla tisti večer k njej.

„Dolgo vas že ni bilo k nam, gospodična“, je dejala Verona in se je razveselila, obrisala stol s predpasnikom in ji ga ponudila. „Sédite, prosim!“

Ančka je sedla nekoliko prisiljeno, položila levo nogo prek desne in potegnila kratko krilce čez kolena. Da ji je dolg čas doma, je potožila. Pa nekaj časa bo že še morala počakati v tej vasi. Nadzornik ji je dejal, da prošnja za premestitev pred jesenjo ne bo rešena.

„Saj“, je Verona pritrdila. „Tu itak ni nikogar. Pa tudi ste predaleč od doma. Tu bi bil najboljši kak star učitelj. — Drugod je pač vse drugače. Za mladega človeka je kraj preveč zaprt. Tudi mi ne ostanemo tu dolgo. Ata pravi, da pridemo kam v kakšno mestece ali pa vsaj na večjo faro. Tam se človek laže obrne, kot se mu zdi.“

Potem je povedala, da je mož šel v Celje, ker imajo tam orglarski tečaj. Mora se izobraževati. Tu človek drugače po malem zamre, ko je ta kraj tako daleč od sveta.

Ančki je bilo mučno v tej sobi in zato ni mnogo poslušala. Tu je bilo polno kmečkega vonja, ki ga je Verona sem zanesla; vonja po gnoju z vrta, po kurniku. Ančka jo je gledala med pripovedovanjem: napravljena nerodno v obleko, ki ni bila ne kmečka ne gosposka, močno pisana in cenena; kako je z dolgimi rokavi pomivala nekaj posode, kako je šla s kmečkim korakom v sobo, kadar je otrok zakričal, kako je tešila otroka z izrazi, ki so se zdeli Ančki prisiljeni. In ni mogla gledati Veroni v obraz, ko se je vrnila z otrokom v naročju v kuhinjo, zadovoljna in s smehljajem, ki je razodeval njeno srečo, katere ni mogla in ni hotela prikrivati pred svetom.

„Naš mali se je zbudil; lačen je“, je dejala, sedla na stol in brez vsakega sramu pred Ančko razpela jopo in z desnico držala sesek nad otrokovimi usti. Da bi se vsaj stran obrnila, pa kot bi nalašč hotela pokazati, da je srečna.

Ančka se je namrdnila in čutila, da se ji vse to silno gnusi. Ta sreča, ki sije Veroni z obraza, ko reče: „naš mali“. Kakor da bi bil ta otrok višek vsega, kar je mogočega na svetu. In ne pomisli, da jo je Ida nekoč varala, da ji njen mož laže. Zdaj hodi po mestu; ona že ve, zakaj. Zato,

ker se mu najbrže vse to gnusi, kakor se gnusi Ančki. Ker se mu gnusi ta zlagana sreča.

„Čisto je podoben ati“, je nadaljevala Verona in gledala smehljaje otroka. — Kako bedasta je ta ženska, je spet pomislila Ančka. Verona pa je še pridejala: „Pa on ne bo samo organist in tajnik na vasi. V šole ga dava, da bo srečen“, in pri tem ji gorijo oči.

Ančka je vstala. Čutila je, da se trese. Zakaj, tega ni vedela. Vedela je samo, da sovraži to žensko, da jo neki stud navdaja ob njej, stud pred to tujo srečo in tujim zadovoljstvom, ko je ona morala sama prenašati svojo samoto.

„Pa bi ostali, gospodična,“ je dejala Verona, „da vam ne bo dolg čas. Saj se sami naveličate v šoli. Našega ata sicer ni doma, da bi se kaj pomenili.“ In ko Ančka ni hotela ostati, je pristavila: „Pa pridite drugič, ko se on vrne. Mislim, da že jutri pride.“

Ančka se je zaprla v svojo sobo, se vrgla na svojo posteljo, zavila obraz v blazine in zaihtela. Ni vedela, odkod ta razdraženost. — Pa odslej ne pojde nikamor več. Kaj jo briga ves svet, sovraži ga z vso silo svoje duše. Samo še morda pol leta, mogoče že prej. — Nov svet je vstal pred njenimi očmi, ves lepši in poln življenja. — Vstali pa so za trenutek tudi temni koridori, in ko je še vstala tiha, tesna celica z lesenim razpelom, je čutila, da sovraži te temne koridore in še bolj tesno celico z lesenim razpelom. Njej se je hotelo vse nekaj drugega, hotelo se ji je življenja — življenja.

*

Potem je nekaj dni ni bilo na spregled.

Ko se je nekega večera vračala iz trgovine, je na oglu šole srečala tajnika. Gledala je vstran in hotela mimo njega, pa jo je ustavil.

„Zakaj vas ni nič več k nam?“ je vprašal.

Ni mu odgovorila.

„Vem, da se srdite“, je nadaljeval. „Ni vam pri nas prijetno. Saj pa — —“, je hotel še nekaj pristaviti, a je samo skomignil z rokami. Pogledala ga je in zdelo se ji je, da ga je razumela. Morda jima je obema enako pri srcu.

„K nam vedno kdo pride“, je dejal, kot bi hotel zabrisati prejšnjo misel, sicer neizgovorjeno, vendar dovolj očitno. „Ves večer kvartamo. Kaj pač hočemo, ko smo na deželi. V mestu je seveda drugače. Pa je tudi tu znosno, če si človek le zna urediti življenje. — Le pridite in — pozabite tisto — —.“

Slišal je samo, kako je zaprla vrata na šoli.

Nekega večera pa je res prišla. Za mizo je našla tri mlajše kmete, ki so kvartali. Eden je prinesel celo dve steklenici vina, da bi jim šlo bolj od rok. Tolkli so s kvartami ob mizo in se krohotaje smejali. Pozdravili so jo z „dobrim večerom“.

Tajnik je skočil pokonci, da bi ji napravil prostor pri mizi, dočim ji je Verona obrisala stol in ga ji pristavila k mizi. Eden kmetov jo je celo potrepljal po rami in jo podražil, ko ji je nekaj zašepetal na uho.

„Kaj igrate?“ je vprašala in skušala zabrisati vsako prisiljenost.

„Duraka“, je odvrnil eden kmetov. „Saj drugega ne znajo.“

„To je najbolj vesela in najlažja igra —“, je dejal drugi. „In ni dolgočasna.“

„Kako bomo zdaj?“

Sedla je proti tajniku in za trenutek sta se ujela s pogledi. In da bi prikrila zadrego, je vprašala Verono:

„Kaj vi ne igrate, gospa?“

„Eeh!“ je odvrnila ta. „Na igranje se pa res ne razumem. To ni zame. — Spat pojdem.“ In res je kmalu odšla v sobo, ne da bi se še nadalje zanimala za stvar.

Ančka je sedela v družbi do enajstih. Bila je vesela, da je Verona že odšla spat. Čutila je tajnikov pogled na sebi, pa se je obnašala, kot je to ne bi zanimalo. In ko je z nogo pod mizo poiskal njeno, ni odmaknila, temveč pustila, da je svojo stiskal k njeni.

Ko so se razhajali, jo je pospremil do vrat in nekaj govoril o jasni noči in lepih prihodnjih dneh.

„Hvala“, je dejala, ko je odklenila.

On pa jo je ujel za desnico.

„Ste še jezni name?“ je vprašal pritajeno.

„Pustite me!“ je siknila. „Kričala bom!“

„Le poskusite!“

Nato jo je potegnil k sebi, jo objel in pritisnil svoja usta k njenim, da ni mogla kričati. Nekaj časa se je otepala in hropla, ko pa jo je on čimdalje močnejše objemal, se ga je nenadoma še sama oklenila. Potegnil jo je s sabo na hodnik in zaprl vrata —.

Teden dni potem so se pričele počitnice. Ančka je odhajala domov. Z neko radostjo, da se reši vsemu temu. Drugo leto, je mislila, se več ne vrne sem in bo vse pozabljeno. Nihče nikdar ne bo vedel za ta kos njenega življenja. Tu ostane v tej vasi, prikrit svetu.

Verona je morala napraviti solidno večerjo za slovo, ker je mož tako želel in so tako zadnji večer preživeli skupaj v prijetnem razpoloženju.

Vse poletje pa sta tajnik in Verona bila sama. Na vasi ni bilo nikogar, razen župnika, in nihče ni prišel, da bi prinesel vsaj malo življenja. Župnik pa se ni nikoli pokazal. — Pa tudi ni bilo treba nikogar. V občinsko hišo se je zato prismehljala še večja sreča. Prej — se je Veroni zdelo — jo je nekaj motilo. Zdaj pa je bil mož spet kot nekdej. Vesel je sedel za klavirjem in igral vse večere. In govoril je spet s tistim širokim zanosom kot pred leti. Potem je naposled vedno prišel k njej, ki je delala, se sklonil do nje, njegova desnica ji je spodrsnila za jopo, z usti se je zasesal v njena prsa. In nato je spet dejal: „Mamika.“ — „Kaj je?“ — „Srečen sem.“ — „Res?“ — „Res. Najbolje je še, če sva sama, če ni nikogar, ki bi naju motil.“

Pogledala ga je nežno. Videl je njene rosne oči in jih je sušil s poljubi.

*

V jeseni pa se je Ančka vrnila. Kmalu po njeni vrnitvi je Verona opazila čudno obnašanje svojega moža in neka skrivna namigavanja, ki sta jih imela z učiteljico. Opazila je pogosto Ančkino zahajanje v pisarno in da se mudi tam dlje, kakor bi se spodobi. Tudi je Ančka prihajala pogosteje k njim in presedela vse večere na istem stolu. Sprva je Verona odhajala prej spat in je onadva sama puščala v sobi.

„Pa saj nima kam iti“, je dejal nekoč mož kakor v opravičilo. Verona ni vedela in si ni upala kaj odgovoriti.

Potem so se pogajali, da bi Ančka bila pri njih na hrani, ko se ji ne splača doma kuhati.

„To bo tvoj prisluzek“, je dejal mož Veroni, kot bi hotel reči: saj zdaj tako ničesar ne prisluziš. „Če kuhaš za eno osebo več, ni taka stvar. Saj vidiš, da je hudo za denar. Nekaj bi se pa le poznalo.“

In Verona je kuhala. — Otrok je medtem že shodil in začel govoriti. Zato so bile vse njene misli obrnjene nanj. Čimdalje jasneje je čutila, da je odtrgana od nečesa. Slutila je, kaj se dogaja v ozadju, in nikoli si ni zaradi tega lagala, da morda ni tako. Toda njena sreča se ni zrušila, prenesla jo je na otroka. In če je temu otroku kdaj pripovedovala o svojih bolestitih, mu ni pravila zategadelj, da bi jo razumel (saj je ni mogel), temveč, ker si je hotela ohraniti vsaj nekaj sreče, vsaj otroka. — Zdaj je razumela mnogo, česar prej ni mogla, kar je budilo v njej samo negotove slutnje. Pa zdaj se je s hrbtom obračala proti tisti sreči, videla je drugod svoje misli in sanje.

Jesen je minevala v tem čudnem razpoloženju. Kot bi vse to prinašali hladni vetrovi, ki so gnali vsak dan megle s severa proti jugu. In ne samo nad vasjo, tudi k njim se je raztegnila ta jesenska mrka topost

in celo na ljudi. Mož ni več prihajal k njej, da bi ji razodeval svojo srečo. In če jo je že kdaj poljubil, je bilo to samo kot krinka, s katero bi rad nekaj zabrisal. Verona tudi ni več pričakovala te sreče tako kot nekdanj.

Nekoč mu je nekaj omenila mimogrede, pa jo je pretepel. Takrat se je šele streznila. Vedela je natančno, kako je in zato ni jokala. Zazdelo se ji je, da je ta sreča bila samo umišljena, zlagana, morda celo s silo ukradena.

Zato je drugo jutro, ko je on orglal v cerkvi, pobrala nekaj obleke, vzela otroka v naročje in se napotila domov. Nikdar ni mislila, da bo kdaj šla od njega in morda tudi zdaj ni imela namena pobegniti, temveč bolj izraziti svoj zadnji protest, ki ga drugače ni mogla. — Kmetica sem, je spoznala. In kot bi nenadoma občutila vse tisto, kar se tega pojma drži: kmečki vonj, nerodnost v vsaki kretnji, jezik, ki se ga je hotela naučiti, da bi zabrisal njeno kmečkost, kratka krila, ki jih je nosila, ko je rasla za kmečke janke, za ruto in bi pozimi lahko nosila težke škornje. Vsega tega se je zavedela natančno šele tisto jutro, ko je šla ob potoku skozi gozd proti domu. Jesensko jutro je bilo, listje je odpadalo z drevja in rahel veter se je zadeval v vrhove jelš. In kot bi padala njena sreča na hladna tla, da zgnije v vlagi vsa njena dozdanja sreča. Vse tiste misli in sanje o velikem svetu. — Ko pa se je ozrla po otroku, se ji je zdelo, da vendarle ni splahnela vsa sreča. Ne, sreča ni kot to listje, ki odpada z jelš. Ona nosi srečo s sabo, na rokah. Tu so vse njene misli in sanje, neokrnjene, celo večje — —.

In skoraj prav ji je bilo, ko jo je dohitel mož, in kričal za njo že od daleč:

„Mamika!“

Ni se obrnila, kakor da ne sliši. Ujel jo je za rokav in jo skušal pridržati.

„Pusti me!“ je dejala. „Saj imaš drugo ženo!“

„Kaj si prismojena!“ je vzkliknil. „Kako bedasto govoriš. Drugo ženo! —“

Pa o kakšni vrnitvi ni hotela slišati, kot bi hotela izrabiti to zadnjo priliko, da vsaj nekaj prejšnjega pribori nazaj.

„Nečem biti več tvoja dekla“, je dejala napol v solzah. „Deklo si lahko poiščeš kjerkoli, a jaz ne bom. Da bi ti kuhala, prala, druge bi pa hodile s tabo na sprehod in bi spal z njimi. Potem me pa celo pretepa.“

Prijel jo je za roko in srd ga je popadel. Oči so mu žarele v jezi in je nekaj grgral. Ona pa se ni prestrašila tega. In kaj je hotel naposled kot prositi, naj se vrne. Saj bo že tako škandal, če se razve, da ga je

zapustila. Prisegal ji je, da bo odslej drugače, priznaval, da je nekoliko kriv. Tako se je vrnila.

In s tem se je vrnila stara sreča v občinsko hišo. Popoldne je on sédel za klavir in igral čuvstvene madžarske pesmi, o koči ob Donavi, o jeseni. Potem sta pela dvoglasno in pesem je odmevala na cesto, med kmečke hiše, in pravila ljudem o sreči, ki se je vrnila k tajnikovim. In če je Ančka slišala pesem, je lahko vedela, da je odrinjena od te sreče, od sreče, ki je pri njej ni. In je zvečer zato ni bilo k njima.

Pa tudi sama sta zvečer v kuhinji zgodaj ugasnila luč in odšla v sobo. On se je zleknil po postelji s cigareto v ustih, gledal za vsako njeno kretnjo, kako se je napenjala, ko je zapirala okno in zastirala zavese. Njeno telo se mu je zdelo spočito in malce skoraj ohlapno. Kot da ga dozdej ni opazil, je nenadoma vstalo spet vse tisto v njem, kar ga je nekoč priklepalo nanjo.

„Čakaj, da nama posteljem“, je dejala. Razgrnila je posteljo, on pa se je ta čas slekel, se spet zleknil in uprl oči v njo. Slačila se je in se rahlo smehljala.

„Ne glej sem“, mu je rekla in se hotela skrivaj preobleči.

„Tu se oblači“, je velel.

Potem ji je srajca zdrsnila z ene rame. Hotela je popraviti, pa ni pustil. Potegnil jo je z roko k sebi. Razpletala si je temne lase, še vedno s smehljajem na obrazu.

„Ugasnem?“ je vprašala.

„Naj gori.“

Objel jo je z eno roko in ji slekel nočno srajco, da je vsa zardela stala pred njim in se zakrivala z rokami. Odrinil ji je roke od telesa, jo gledal, njene pobešene prsi, njen vrat, njene razpuščene lase, ki so ji padali preko tilnika daleč na hrbet. Stala je pred njim kakor otrok, ki so ga zalotili v grehu in ne ve, kam bi gledal.

Potegnil jo je k sebi in se zagrizel v njo. Ležala je s priprtimi očmi in mogočno dihala. Bila je brez vsake misli. Šele čez čas se je spomnila:

„Pazi, otrok bo.“

„Naj“, je hropel. „Saj sme biti. Moja žena si, razumeš, moja žena.“

„Dà, je dahnila in kot bi padla v rahlo nezavest.

*

Potem je spet častil njeno telo; nekaj mesecev je šlo v tem razpoloženju tihe sreče. S skrbjo je hodil okoli nje in ji stregel. Včasih jo je objel in ji z ginjenim glasom pravil o svoji sreči in ona je sanjala s tihim usmevom na ustih. Če zjutraj ni točno vstala, se ni razsrdil,

temveč ji velel, naj le leži in si odpočije. Zvečer je odhajala zgodaj spat in on sprva ni toliko kvartal s kmeti.

Ančke nekaj časa ni bilo k njima. Posedala je sama v svoji sobi in redko šla kam po vasi. Potem je pričel k njej zahajati neki mlad učitelj. In s tem je šla včasih na sprehod, z roko v roki in naslanjaje se nanj. Zdelo se je že, da se je njeno življenje preusmerilo. Govorili so že o poroki in podobnem. To je trajalo vso zimo. Proti pomladi pa je bil on prestavljen in Ančka je ostala sama, ne da bi ji oni še kdaj pisal.

Ko je tajnik nekoč, še za časa te ljubezni, srečal Ančko in videl, da je črna pod očmi, se mu je nabral rahel ironičen posmev v kotu ustnic in polglasno je žvižgal mimo nje. In bolj kot kdaj prej, je igral na klavir in pel, kot bi hotel izraziti svoje čuvstvo, ki pa ni vedel zanje, ali je porojeno iz gneva ali iz radosti.

Že na spomlad je zvedel, da je Ančka prosila za premestitev. Naposled to ni bilo nič čudnega. Tu itak ni mogel nihče dolgo obstati, v tej samoti, odmaknjenosti od sveta. Vendar ga je to prvi trenutek neprijetno dirnilo. Vse dopoldne je bil nekam nervozen v pisarni, se kregal s kmeti in si ni dal nič dopovedati.

V sobi je stal ob oknu in kadil cenene cigarete drugo za drugo. Potem se je ozrl po svoji ženi. Stala je ob štedilniku. Videl je od strani njeno telo. Njen obraz se mu je zdel čudno star, pegast in naravnost grd. Majhen nos je bil še bolj podvihan, ustnice preveč nabrekle in rdeče. Lase je imela skoraj trde, žimaste in veliko kmečko kito zadaj. Tudi njeno telo je bilo preveč nesorazmerno, grdo razraslo (saj je bila že v osmem mesecu). Prsi so se vzdigovale. Nekoč so se mu zdele lepe, zdaj so bile skoraj priskutne, težke prsi kmečke žene pred porodom, ki so že tako od narave bujnejše, od dela in od pripogibanja. Tudi njen trebuh ga je odbijal. Nekaj tako gnusnega, tako odbijajočega je bilo v vsem njenem telesu, da ga ni mogel gledati. Zakaj mora biti ženska taka pred porodom, ko bi morala biti lepa, da ne bi odbijala. Naprej ni mislil. Zdelo se mu je samo, da je vse gnusno, kar je v zvezi z žensko, da ženska nima nič lepega na sebi, nasprotno, celo nekaj skrajno grdega, kar pa z nečim skrbno prikriva in z neko nepoznano silo, strastjo vpliva na moža, ga preslepi, naveže nase tako, da se ne more več odtrgati, ko vse tisto, česar prej ni videl, bruhne na dan; vse tisto, kar je prej zakrivala, gon življenja, golo življenje, brez vsega lepšega in višjega, še hujše kot gola vsakdanjost, nekaj, česar človek ne more izraziti.

In ko je zvečer hotela, da jo pogladi po laseh, da jo stisne k sebi in poljubi, se je obrnil vstran in bruhnil:

„Daj mi mir!“

*

Nekega dne je srečal na šolskem hodniku Ančko. Čakal je, da se bo ozrla. Ko se pa ni, jo je vendarle nagovoril:

„Baje nas zapustite?“

Šele tedaj se je ozrla, pa njen obraz je razodeval, naj ga to ne briga. Kljub temu je odgovorila:

„Dà. V kratkem pride odlok. Bila sem pri nadzorniku in je dejal, da je prošnja ugodno rešena.“

„Kam blizu Ljubljane?“

„Na dolensko stran —.“

Hotel je še dalje govoriti, pa se je ona obrnila in šla ter ga pustila na hodniku.

Vsak dan je iskal priložnosti, da bi jo še srečal. Pa ni bilo nikoli posebne prilike. Kjerkoli pa ni mogel, ko so ljudje že tako mnogo govorili. Tudi sama se je izogibala, kot bi slutila, kaj hoče.

Nekega večera pa je nenadoma potrkal na njena vrata in ko se je odzvala, je vstopil in obstal, ne da bi izpustil kljuko. Morda je bila preveč iznenadena, zakaj prvi trenutek je samo gledala vprašujoče.

„Želite, prosim?“ je dejala, ko se je znašla in takoj po prvem presenečenju hotela igrati strogo uradniško vlogo.

On pa je sédel na stol, položil klobuk na mizo in mečkal cigareto med prsti.

„Dekret ste dobili?“ je vprašal malomarno.

„Dà. Za petnajstega.“

„Torej za prihodnji teden?“

„Dà —.“

Potem sta molčala nekaj časa. Muhe so brenčale ob oknu, od spodaj gor je prihajalo govorjenje soséd na vrtu in kričanje vrabcev.

„Sem vam nadležen?“ je hotel spet začeti.

„Ne posebno.“

„Bili ste iznenadeni, ko sem vstopil.“

„Dà. Priznam, da ste me presenetili. Nisem mislila, da znate biti tudi nesramni.“

„Drugáče nisem mogel do vas.“

„In kaj želite?“

Namestu odgovora pa je stopil proti stojalu za rože in tam zataknil ostanek cigarete v vlažno prst pri pelargoniji. In ko se ni mislil umakniti, je dejala, da bo kričala, kar je že skoraj zdaj delala.

„Naj slišijo ljudje!“

„O Ančka, Ančka“, je vzdihnil. — Zdelo se ji je, da je dobro razumela ta klic. Bil je klic človeka, ki bi rad živel, pa se ni imel kam

nasloniti. — „Vsaj roko mi dajte, preden odidete“, je dejal. „Drugič ne bo več prilike —.“ Naposled je vendar dvignila roko čez ramo. Sklonil se je in jo je poljubil. Ko pa je planila pokoncu, jo je stisnil k sebi in ji zaprl usta s svojimi.

„Skoraj vsak dan bi te moral posebej krotiti“, je mrmral, ko se je vdala.

Zaprla sta se v sobo in ko je nekdo trkal, se nista oglasila. Ančka mu je sedela na kolenih in ga gladila z dlanjo po obrazu in po laseh. Poljubljala sta se na oči in govorila:

„Te tvoje očke, kako so lepe.“

„Tvoje pa so zadnji čas jokale“, je menil on.

„Vse večere,“ je priznala, „in ni bilo nikogar, ki bi jih tolažil —.“

„Govorile so nasprotno.“

„Nisi razumel. Želele so ljubezni, velike ljubezni. Ti pa nisi prišel.“

„Lepa si“, je dejal.

„Lepa? Res?“

„Res.“ Stiskal jo je k sebi. Pri tem mu je šel rahlo spomin na ženo, ki spodaj dela, debela, nesorazmerna v telo, pegasta v obraz, vsa otročje ljubosumna, skoraj histerična. Tu ob njem pa je Ančka, mlada, lepa v telo, polna življenja in še bolj polna misli, sanj in želja in vsega.

„Si mislila kdaj name?“

„Vse dni —.“

„In boš pozabila na vse to?!“

„Nikoli —.“

„Jaz tudi ne. Vse dni mi bo ostalo v spominu kot nekaj svetega in nedotakljivega —.“

„In če se kdaj srečava?“

„Si bova, kar sva si ta trenutek —.“

In Ančka je bila srečna. Sanje zadnjih pomladnih večerov so se uresničevale. Pozabljene so bile nekdanje misli, misli na koridore. Blazno bi bilo misliti na kaj takega. Misliti na temno tesno haljo, ki bi ji utesnjevala telo, ki je raslo prek takih sanj. Življenje je šlo prek tega, tu, v tej samotni vasi, obdani z gozdovi od vseh strani, s cvetočimi polji, z razkošno pesmijo ptic, z večeri z močnimi zarjami. Tisto je bila blaznost, ki so ji jo drugi vcepljali v srce, da bi jo preslepili. Lagali so ji o svetosti življenja, o misterioznosti. Njej pa se je hotelo pravega, resničnega življenja, brez vsake navlake in laži. Saj je neumno, da že ni pričela prej živeti. Zadnji trenutek se je šele spomnila, da je treba seči po življenju, po sreči. In kaj to koga briga! Kaj briga svet to njeno

življenje! To vse ostane tu, nihče nikdar ne bo vedel za to, ne spraševal po tem, samo spomin odnese s seboj.

Življenje je nenadoma zadobilo vse drugačen smisel. Ančka je vedela dobro za svojo pot. Morda se bo nekoč poročila. Dobila bo moža, kakršnen pač bo. Na vasi je težko za može. Vse to je nenadoma razumela. Pa to je ni plašilo. Prav zaradi tega morda je lovila za trenutki bežne sreče in ji je bilo žal, da ni že prej.

Ležala sta na divanu in on se je zasesal v njen beli vrat. Zaprla je oči in dihala strastno s polodprtimi usti.

„Te dneve, preden odideš, mora biti lepo“, je dejal.

„Lepo bo“, je dahnila. „Srečna morava biti in vse pozabiti.“

„Vse.“

Tako sta se ljubila vse dneve do Ančkinega odhoda. Zadnji dan so spet skupaj večerjali. Sedeli so pri mizi in se pogovarjali. Ančka je zrla v tajnika in on v njo. Noge sta pod mizo skupaj dala in se tako pogovarjala, ko se glasno nista smela o tistem, o čemer bi se rada. Kajti poleg je sedela Verona. In ko se je Ančka ozrla po njej, je ni sovražila kot nekdanj. Nekaj kot pomilovanje je vstalo v njej do te ženske, do kmetice, ki se je lovila za srečo in ni slutila, da ji jo drugi spodkopujejo. Samo za trenutek jo je obšla misel: kaj če bi ji vse povedala, da ji zruši tisti oltar, ki ga je tako častila. Takoj nato pa se ji je to zdelo blazno in nesmiselno. Saj vendar odhaja odtod. Nekaj sreče je ujela. Ona pa ostane. Verona ostane in tajnik. In jutri bo, kakor da se ni nič zgodilo. Še on bo pozabil in če se bo kdaj spomnil, se bo nasmehnil.

*

Po treh tednih je Verona rodila. Spet fantka. Slavja pa ni bilo kot prvokrat. Župnika ni bilo na krstitkih. Boter pa je bil neki kmet. In po vasi zdaj niso govorili o rojstvu tega otroka kot o kakšnem posebnem dogodku, temveč kot bi rodila kakršnakoli druga kmetica.

Ko je Verona vstala, je njeno telo dobilo nekdanje oblike, le nekoliko zrelejše je bilo. Tudi obraz je bil zrelejši. Verona je postajala žena, na kateri ni nič več mladostnega. Samo oči so še ostale široke in nekaj sijaja je bilo še kljub vsemu v njih.

Namestu Ančke je prišel na šolo priletnejši par, ki je sklenil ostati tam do upokojitve.

In tako gre življenje svojo pot mirno naprej. Res, da gre tajnik včasih v mesto, in res, da ljudje tuptam kaj govorijo, pa Verona na to nič ne dá. Ob popoldnevih sedita v sobi. Včasih se on skloni k njej v naročje. Zadnjič mu je ob taki priliki izpulila iz glave tri osivele lase. Zazrl se

je skozi okno in se trpko nasmehnil. Včasih pa sede za klavir, medtem ko se ona ukvarja z ročnim delom. Potem dvoglasno pojeta.

Skozi okno prihaja vroč poletni vzduh, osa zablodi tupatam v sobo in se zaganja iz kota v kot in sitno brenči.

Če otrok kriči, stopi Verona k postelji in ga skuša potešiti. In če se ne upokoji, ga vzame v naročje, sede z njim na stol, mu razpne nedrije in ga gleda smehljaje, kako lovi za seskom.

Tajnik stopi k oknu. Zunaj se podi po sosedovem vrtu v družbi otrok njegov starejši sin, kakor da raste za kmeta. In ko se ozre po ženi in vidi tu drugega otroka, ga obide nekaj čudnega. — To je njegov svet, samo njegov. Tega sveta nihče drugi ne more razumeti in nihče drugi se ne bo brigal zanj. On sam bo z njim živel —.

Potem stopi k Veroni, jo gleda nekaj časa in jo poljubi.

„Mamika —.“ — „Kaj —?“ — „Srečen sem.“ — „Res?“ — „Res. Te sreče ne bi dal za ves svet. — Saj si pozabila vse tisto? Reci, da si!“

In tako gre življenje iz dneva v dan.

Verona se ukvarja z malenkostmi, z ročnim delom, za slučaj, če se kam preselijo, da ne bi prišli čisto praznih rok.

On pa študira ob klavirju neke stvari. Prihodnji mesec bo v sreskem mestu pokrajinski koncert, kjer tudi on sodeluje. Treba se je postaviti. Kajti to vse je za bodočo srečo.

In treba je, da se sreča na široko nasmehne.

RAZGOVORI

ANTON OCVIRK

I

ALEKSEJ REMIZOV ALI SKRIVNOST ČLOVEKOVE USODE IN SVETA

2

Aleksej Remizov živi v najlepšem delu pariške okolice, v Boulogne sur Seine, tik ob boulognskimi gozdovih, ki se pričenjajo pri Place de la Porte d'Auteuil in se razprostirajo tja proti Seini, proti Ile de Puteaux, proti Jardin d'Acclimatation, proti Porte Maillot in okraju Neuilly. Tu čutiš bližino zelenih trat, gozdov, jezer, ribnikov, čutiš mehak zrak, nasičen z vonjem po sveži zemlji, po drevesni skorji, po grmih, rastlinah, sadežih in rožah. Misel, v mestu od neprestanega trušča in drvenja razbičana in raztrgana, se tu med sprehajališči umiri in zjasni. Od Place de la Porte d'Auteuil vodi široka, z mogočnimi